

Baltarusijos demokratinė opozicija

© Nadia Buzhan / Nasha Niva

2020 m. Sacharovo premijos laureatė už demokratijos gynimą

Europos Parlamento premija už minties laisvę

Baltarusijos demokratinė opozicija

Baltarusijos demokratinė opozicija, atstovaujama Koordinavimo tarybos, kuri buvo įkurta drąsių moterų Svatlanos Cichanouskajos, Svatlanos Aleksijevič, Maryjos Kalesnikavos, Volhos Kavalkovos ir Veranikos Capkalos bei pilietinės visuomenės aktyvistų Sjarhejaus Cichanouskio, Alesio Bialiackio, Sjarhejaus Dyleuskio, Sciapano Pucilos ir Mikolos Statkevičiaus iniciatyva.

2020 m. rugpjūtį Baltarusijos demokratinė opozicija pradėjo beprecedentį visuomenės telkimo į taikius masinius protestus procesą: demokratijos reikalauja šalis, jau ilgą laiką laikoma paskutiniąja diktatūra Europoje. Protestus paskatino rinkimai, po kurių Aliaksandras Lukašenka pasiskelbė prezidentu šeštajai kadencijai, nors prezidentinę kovą temdė įtarimai masiniu rinkimų klastojimu. Jėgas suvienijusi opozicija primygtinai tvirtino, kad neabejotiną pergalę per pirmąjį turą iškovojo 60 proc. balsų surinkusi pagrindinė opozicijos kandidatė Svatlana Cichanouskaja. Opozicija, raginusi A. Lukašenką pradėti derybas dėl valdžios perdavimo, šiuo tikslu įkūrė Koordinavimo tarybą.

Vėlesnėmis savaitėmis Minsko gatves užplūdusios demonstracijos sumušė visus rekordus ir pritraukė daugiau nei 200 000 žmonių. Demonstracijų dalyviai – įvairiausio išsilavinimo ir profesijų žmonės – ragino prezidentą atsistatydinti.

Atsakydamas į tai, režimas griebėsi beprecedenčio masto smurtu ir represijų, tačiau Baltarusijos visuomenė nepalūžo, ir protestai tęsiasi.

Koordinavimo tarybos prezidiumo narės, bebaimės moterys Svatlana Cichanouskaja, Svatlana Aleksijevič, Maryja Kalesnikava ir Volha Kavalkova kartu su politikos aktyviste Veranika Capkala tapo opozicijos simboliais ir suteikė vilties Baltarusijos žmonėms. Jas palaiko disidentai, kiti politikos aktyvistai, žmogaus teisių gynėjai, opozicijos politikai ir jaunimo lyderiai, įskaitant Sjarhejų Cichanouskį, Alesį Bialiackį, Sjarhejų Dyleuskį, Sciapaną Pucilą ir Mikolą Statkevičių.

Koordinavimo tarybos lyderė Svatlana Cichanouskaja tapo šios taikios revoliucijos Baltarusijoje emblema. Net ir neturėdama jokios ankstesnės politinės patirties, ji tapo nepriklausoma prezidento rinkimų kandidate vietoj savo vyro, tinklaraštininko ir disidento Sjarhejaus Cichanouskio, kuris buvo suimtas pateikęs suklastotus kaltinimus ir įkalintas A. Lukašenkos. Praėjus dviem dienoms po rinkimų, lydima Baltarusijos pareigūnų S. Cichanouskaja išvyko tiesiai link sienos su Lietuva. Šiuo metu ji gyvena užsienyje, tačiau tebėra Baltarusijos pilietiškos tautos balsas visoje Europoje. Lankydamosi Europos Parlamente Briuselyje, S. Cichanouskaja pareiškė, kad

Baltarusijoje vyksta demokratinė revoliucija ir kad šalis kovoja už savo teisę laisvai ir sąžiningai rinkti savo lyderius bei į savo rankas perimti atsakomybę už savo likimą.

Panašią veiklą, kaip ir S. Cichanouskaja, vykdo dar dvi moterys. Verslui vadovaujanti politikos aktyvistė Veranika Capkala tapo savo vyro Valerijaus atstove per S. Cichanouskajos kampanijos mitingus po to, kai jam nebuvo leista užsiregistruoti kandidatū į prezidentus, o jis pats kartu su poros vaikais išvyko iš šalies. Tuo tarpu Maryja Kalesnikava – muzikė, politikos aktyvistė ir Koordinavimo tarybos narė – vadovavo Viktoro Babarykos prezidentinei kampanijai. Jį suėmus, ji tapo S. Cichanouskajos rėmėja.

Koordinavimo tarybos prezidiumui priklauso ir 2015-ųjų Nobelio literatūros premijos laureatė Sviatlana Aleksijevič, Volha Kavalkova, atstovavusi S. Cichanouskajai kuriant tarybą, bei streikuojančių Minsko traktorių gamyklos darbininkų komiteto lyderis Siarhejus Dyleuskis. Daugumą svarbiausių kovotojų už demokratiją Baltarusijos valdžia yra arba įkalinusi, arba ištrėmusi. Tarp pastarųjų minėtini Sviatlanos sutuoktinis Siarhejus Cichanouskis, buvęs kandidatas į Sacharovo ir Nobelio premijas Alesis Bialiackis, garsus Baltarusijos politikas ir pasipriešinimo A. Lukašenkos valdymui

veteranas Mikola Statkevičius bei kanalo NEXTA, kuriame platinama informacija apie taikius protestus Baltarusijoje ir teisėsaugos tarnybų smurtą prieš protestuotojus, tai liudijančios nuotraukos ir vaizdo medžiaga, įkūrėjas Sciapanas Pucila.

2020 m. rugsėjo mėn. priimtoje rezoliucijoje Europos Parlamentas pasmerkė Baltarusijos valdžios institucijų smurtą malšinant taikius protestus. Parlamento nariai patvirtino, kad rinkimai vyko „šiurkščiai pažeidžiant visus tarptautiniu lygmeniu pripažintus standartus“ ir kad lapkričio 5 d. oficialiai pasibaigus Aliaksandro Lukašenkos kadencijai, Parlamentas jo nebeprapaižins Baltarusijos prezidentu.

Parlamento nariai teigiamai įvertino Koordinavimo tarybos – „laikinos žmonių, kurie reikalauja demokratiškų pokyčių Baltarusijoje, atstovybės, atviros visiems politiniams ir socialiniams suinteresuotiesiems subjektams,“ – veiklą bei paragino patvirtinti ES sankcijas grupei asmenų, atsakingų už rinkimų klastojimą ir smurtines represijas Baltarusijoje, įskaitant Prezidentą A. Lukašenką.

Laureatai

- 2019 m.** Ilham Tohti
- 2018 m.** Olegas Sencovas
- 2017 m.** Venesuelos demokratinė opozicija
- 2016 m.** Nadia Murad / Nadia Murad Basee Taha ir Lamyja Haji Bashar
- 2015 m.** Raif Badawi
- 2014 m.** Denis Mukwege
- 2013 m.** Malala Yousafzai
- 2012 m.** Nasrin Sotoudeh ir Jafar Panahi
- 2011 m.** Arabų pavasario aktyvistai (Mohamed Bouazizi, Ali Ferzat, Asmaa Mahfouz, Ahmed El Senussi ir Razan Zaitouneh)
- 2010 m.** Guillermo Fariñas
- 2009 m.** Organizacija „Memorial“ (Olegas Orlovas, Sergejus Kovaliovas ir Liudmila Aleksejeva, organizacijos „Memorial“ ir visų kitų Rusijos žmogaus teisių gynėjų vardu)
- 2008 m.** Hu Jia
- 2007 m.** Salih Mahmoud Mohamed Osman
- 2006 m.** Aliaksandras Milinkevičius
- 2005 m.** Judėjimas „Baltai vilkinčios moterys“ („Damas de Blanco“), Hauwa Ibrahim, organizacija „Žurnalistai be sienų“
- 2004 m.** Baltarusijos žurnalistų sąjunga
- 2003 m.** Jungtinių Tautų generalinis sekretorius Kofi Annan ir JT darbuotojai
- 2002 m.** Oswaldo José Payá Sardiñas
- 2001 m.** Izzat Ghazzawi, Nurit Peled-Elhanan, monsinjoras Zacarias Kamwenho
- 2000 m.** Inicatyva „¡Basta Ya!“ / „¡BASTA YA!“
- 1999 m.** Xanana Gusmão
- 1998 m.** Ibrahim Rugova
- 1997 m.** Salima Ghezali
- 1996 m.** Wei Jingsheng
- 1995 m.** Leyla Zana
- 1994 m.** Taslima Nasreen
- 1993 m.** „Oslobođenje“ / „Oslobodjenje“
- 1992 m.** Asociacija „Gegužės aikštės motinos“ („Las Madres de Plaza de Mayo“)
- 1991 m.** Adem Demaçi
- 1990 m.** Aung San Suu Kyi
- 1989 m.** Alexander Dubček
- 1988 m.** Nelson Rolihlahla Mandela / Nelson Mandela, Anatolijus Marčenko (po mirties)

Sacharovo premija

Sacharovo premija už minties laisvę, pirmą kartą įteikta 1988 m. Nelsonui Mandelai ir Anatolijui Marčenkai, yra aukščiausias Europos Sąjungos teikiamas apdovanojimas už veiklą žmogaus teisių srityje. Šia premija pripažįstami asmenys, grupės ir organizacijos už išskirtinį indėlį apsaugant minties laisvę. Ši premija ir su ja susijęs tinklas – tai ES priemonė remti laureatus, suteikiant jiems stiprybės ir jėgų apginti savo tikslus.

Premija buvo teikiama disidentams, politiniams lyderiams, žurnalistams, advokatams, pilietinės visuomenės aktyvistams, rašytojams, motinoms, žmonoms, mažumų lyderiams, antiteroristinėms grupėms, taikos aktyvistams, prieš kankinimus pasisakiusiam aktyvistui, karikatūristui, ilgalaikiams sąžinės kaliniams, filmų kūrėjui, Jungtinėms Tautoms, kaip organizacijai, ir net vaikui, kovojančiam už teisę mokytis. Ja visų pirma propaguojama saviraiškos laisvė, mažumų teisės, tarptautinės teisės laikymasis, demokratijos plėtojimas ir teisinės valstybės principo įgyvendinimas. Keli laureatai, įskaitant Nelsoną Mandelą,

Malalą Yousafzai, Denisą Mukwege ir Nadią Murad, laimėjo ir Nobelio taikos premiją.

50 000 eurų dydžio Sacharovo premiją Europos Parlamentas įteikia kiekvienų metų pabaigoje per oficialų Strasbūre vykstantį plenarinį posėdį. Kandidatus gali skirti kiekviena Parlamento frakcija arba atskiri Parlamento nariai (kiekviena kandidatą paremti turi bent 40 Parlamento narių). Kandidatai pristatomi bendrame Užsienio reikalų komiteto, Vystymosi komiteto ir Žmogaus teisių pakomitečio posėdyje, o komitetų nariai balsuodami atrenka tris kandidatus. Galutinį laimėtoją ar laimėtojus išrenka Pirmininkų sueiga – Parlamento Pirmininko vadovaujamas EP organas, kurį sudaro visų Parlamente atstovaujamų frakcijų pirmininkai, todėl laureatų pasirinkimas iš tikrųjų atspindi Europos pasirinkimą.

Andrejus Sacharovas

Andrejus Sacharovas (1921–1989) buvo garsus fizikas, žmogaus teisių gynėjas, disidentas ir reformų SSRS šalininkas. Branduolinės fizikos pionierius ir Sovietų vandenilinės bombos kūrėjas A. Sacharovas visateisiu SSRS mokslų akademijos nariu tapo būdamas vos 32 metų amžiaus. Tačiau, praeito amžiaus 6-ajam dešimtmečiui einant į pabaigą, vis didesnį nerimą jam kėlė branduolinių bandymų padariniai bei politinės ir moralinės jo darbo pasekmės: juk dėl to galėjo žūti daugybė žmonių. Už branduolinio ginklavimosi varžybų kritiką 7-ajame dešimtmetyje A. Sacharovas buvo nušalintas nuo visų slapčiausių karinių projektų ir neteko savo privilegijų.

1970-aisiais jis tapo vienu iš SSRS Žmogaus teisių komiteto steigėjų ir ėmė agituoti už žmogaus teises bei ginti politinių procesų aukas. 1972 m. jis vedė bendramintę, aktyvią žmogaus teisių gynėją Jeleną Boner. Nepaisydamas stiprėjančio valdžios spaudimo, A. Sacharovas ne tik kovojo už savo šalies disidentų išlaisvinimą, bet ir tapo vienu drąsiausių Sovietų režimo kritikų bei kampanijos prieš pagrindinių žmogaus teisių neigimą simboliu. Nobelio premijos komiteto, 1975 m. jam skyrusio taikos premiją, žodžiais, jis buvo „žmonijos sąžinės balsas“. A. Sacharovui nebuvo

leista asmeniškai atsiimti Nobelio premijos, tačiau jo pasipriešinimo nepalaužė nei represijos, nei tremtis.

Po viešo protesto prieš 1979 m. Sovietų karinę intervenciją į Afganistaną 1980 m. A. Sacharovas buvo išstremtas į uždarą Gorkio miestą. Tremtyje jis gyveno atidžiai sekamas milicijos. Įvertindamas A. Sacharovo viso gyvenimo kovą už žmogaus teises, 1988 m. Europos Parlamentas įsteigė jo vardu pavadintą premiją. Pasak iniciatyvos autoriaus Jeano-Francois Deniau, A. Sacharovas buvo Europos pilietis, įkūnijęs minties ir žodžio laisvę bei dėl savo įsitikinimų ir sąžinės išsižadėjęs visų materialinių gėrybių ir visų apdovanojimų, kuriuos galėjo gauti.

2021 m. minime 100-ąsias Andrejaus Sacharovo gimimo metines. Sacharovo premijai skirtoje interneto svetainėje rasite visą informaciją apie renginius, skirtus šio didžiulės drąsos žmogaus teisių gynėjo, kurio pavyzdžio įkvėptas Europos Parlamentas įsteigė premiją už minties laisvę, gimimo metinėms paminėti.

Europos Parlamentas remia žmogaus teises

Demokratija ir žmogaus teisės

Europos Parlamentas yra pelnęs aktyvaus pagrindinių žmonių teisių ir demokratijos rėmėjo reputaciją. Europos Parlamento – vienintelės tiesiogiai renkamos ES institucijos – nariai kovoja su naujais ir senais išpuoliais prieš pagrindines laisves.

Pagrindinių teisių apsauga ES

Pagrindinės teisės galioja visiems ES gyventojams, nepriklausomai nuo jų statuso ar kilmės. Kai kurios iš šių laisvių yra tokios senos kaip pati Europa: teisė į gyvybę ir laisvę, minties ir žodžio laisvė. Tačiau yra laisvių, kurias, siekiant neatsilikti nuo laiko, reikėjo apibrėžti iš naujo. Prieš maždaug keturis dešimtmečius išrinkti pirmieji Europos Parlamento nariai visai negalvojo apie asmens duomenų apsaugą ar žmonių klonavimo uždraudimą.

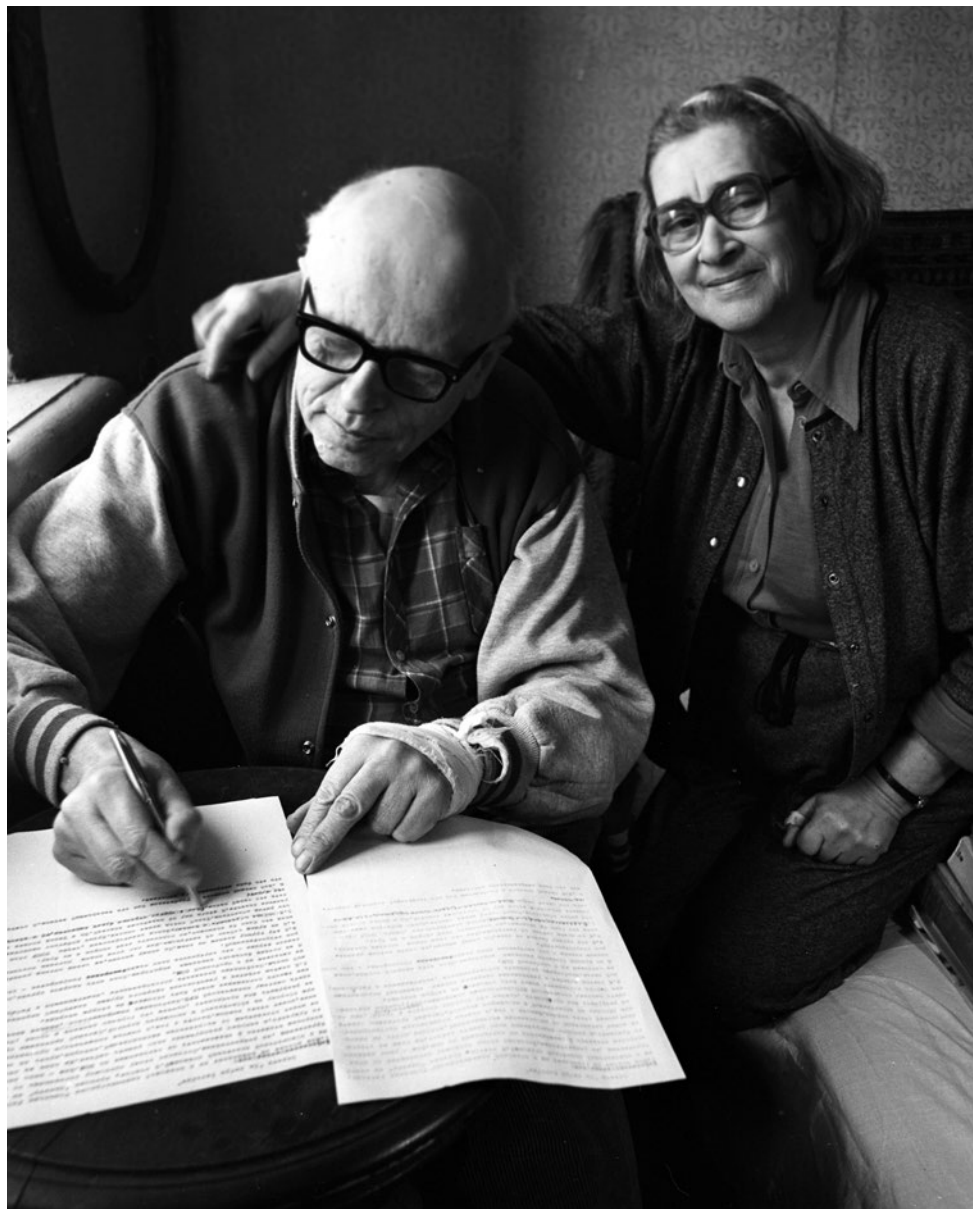
Žmogaus teisių gynimas už ES ribų

Europos Parlamentas nemano, kad pagrindinės žmonių teisės pasibaigia ties ES sienomis. Parlamento nariai nuolat – atskirai arba kartu – kalba apie žmogaus teises ES nepriklausančiose šalyse. Kadangi šios teisės laikomos visuotinėmis, reakcija būna vienoda, ar pažeidimas vyksta Mianmare (Birmoje), už daugmaž

8 000 km nuo ES, ar Baltarusijoje, kuri turi sieną su Sąjunga. Be to, kova už žmogaus teises atvedė į Europos Parlamentą daug iškilų šių teisių gynėjų.

Demokratijos visame pasaulyje rėmimas

Pagrindinė su šia veikla susijusi užduotis – išsaugoti demokratiją – apibrėžta Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje: „Liaudies valia yra valstybinės valdžios pagrindas“. Parlamento nariai gina demokratines sistemas visame pasaulyje. Kai kurie vyksta į tolimus kraštus stebėti rinkimų, tarpininkauti konfliktuose ir remti ką tik susikūrusių parlamentų.

Andrejus Sacharovas su situoktine Jelena Boner © Yury Rost

europarl.europa.eu/sacharov
#Sacharovpremija

Europos Parlamentas